

FIGYELŐ

A „Magyar Könyvészet” újabb kötetei. Az 1964. évi kumuláció és a felszabadulásunk utáni első ciklus (1945—1960) I. kötete.¹ 1. Gyorsan követte az 1963-as kumulációt az 1964-es.² Szerkezete megfelel az előzőknek, de a kutatót megörvendeztetni a mutatók további gazdagodása. Visszakerült az 1963-as kumulációból lemaradt betűrendes *Tárgymutató* az ETO-táblázatokhoz. Ennek tárgyszavai most már a szakrendi címjegyzék — tehát a főrész — megfelelő lapjára irányítják a szakcsoportot keresőt.

A kötet terjedelme a könyvtermelés növekedése következtében további 92 lappal nőtt. Nyomdai kiállítása is tovább javult. Szerkesztője az OSzK Bibliográfiai osztálya élén Fügedi Péterné.

2. 1966 elején megjelent a felszabadulásunk utáni első (16 éves) ciklus már ismerttetett IV. kötete után az *I. kötet*. (Általános Művek. Vallás. Filozófia. Társadalomtudományok. Nyelvészet.)³ Ezzel a kötetel a 16 év könyvtermése címanyagának a fele immár a kutató asztalán van. A mű jól beütemezett megjelenése, de méginkább az *Előszó* tartalma megerősít bennünket abban a bizakodásunkban, hogy retrospektív nemzeti bibliográfiánk régi ügyei-bajai végül is tisztázódnak.

Ez az *Előszó* ugyanis fontos dokumentum, — külön kell róla beszélnünk, mert az Országos Széchényi Könyvtár további vállalkozásairól van benne szó.

Előjáróban tömör összefoglalást kapunk retrospektív nemzeti bibliográfiánk történetéről a XVIII. századdal kezdődően a mai napig. Nyilvánvalóan nem azzal a céllal, hogy az előszó műfajának hagyományai és követelményei szerint történeti bevezetést adjon, hanem azért, hogy teljes nyíltsággal adjon képet arról: miként állt elő az a helyzet, hogy az Országos Széchényi Könyvtár — amikor a felszabadulás után hamarosan — 10 évvel az 1956. évi V. t. c. kibocsátása előtt — újra vállalta a Magyar Nemzeti Bibliográfia ügyét és elindította havi majd kétheti könyvészetét és cikkrepertóriumát — a retrospektív bibliográfia körüli múltbeli mulasztások valóságos esődtömegével találta magát szemben. Elmondja az *Előszó*, hogy a feladatok sorrendjének megállapításában a Könyvtár — korábbi tervekkel szemben — elfogadta 1954-ben a MTA akkori Könyvtár-tudományi Főbizottságának döntését arról, hogy egyelőre ne az ellenforradalmi korszak (1921—1944) könyvészetének, hanem felszabadulásunk utáni tízéves ciklusának előmunkálataira kerüljön sor, és elfogadta azt a döntését is a Bizottságnak, hogy a készülő ciklus

¹ Vö. *Magy. Könyvszle.* 1965. 2. és 3. sz.

² *Magyar Könyvészet 1964. A Magyarországon megjelent könyvek, zeneművek, térképek és hanglemezek címjegyzéke.* Közreadja az Országos Széchényi Könyvtár. Szerk. az OSzK Bibliográfiai Osztálya. Fel. szerk. FÜGEDI Péterné. Bp. 1965. XXII, 829 l.

³ *Magyar Könyvészet 1945—1960. A Magyarországon nyomtatott könyvek szakosított jegyzéke.* Közreadja az Országos Széchényi Könyvtár. I. k. Általános Művek. Vallás. Filozófia. Társadalomtudományok. Nyelvészet. Főszerkesztő: SEBESTYÉN Géza. Szerk. az OSzK Bibliográfiai Osztályának retrospektív csoportja KOMJÁTHY Miklósné vezetésével. Bp. OSzK 1965. 719. l.

szakrendi legyen. Ez utóbbi döntés nem volt nehéz, hiszen VARJAS Béla, az OSzK akkori főigazgatója 1946-ban már az ETO szerinti szakrendben indította el a kurrens nemzeti könyvészetet és ezt a gyakorlat azóta is igazolta.

Tíz évi kemény munka árán ma ott tartunk, hogy rendbe van téve két 1945 után vállalt feladat: a kurrens könyvészet évi kumulációs köteteinek megjelentetése (ez megtörtént 1961–1964-ig terjedően kétévi és egyévi összefoglalókban) és szinte bevégezettnek tekinthető a nagy – a Széchényi Könyvtár eddig legnagyobb – vállalkozása, a tizenhat éves ciklus (1945–1960) Magyar Könyvészeté.

Az *Előszóról* mindenképpen beszélnünk kell, mert több, más okból is fontos *dokumentum*. Főként azért, mert teljes határozottsággal vállalja benne az OSzK: a) felszabadulásunkkal induló korszak retrospektív könyvészetének kiegészítését a határainkon kívül megjelent magyar nyelvű sajtótermékek címanyagával; b) az ellenforradalmi korszak és általában az 1945 előtti retrospektív könyvészetek kiáltó hiányainak pótlását.

A külföldön megjelent magyar könyvek dolgában azt mondja az *Előszó*: „... nehéz lenne nekünk érvet találnunk a magyar nyelvű (külföldi) művek kihagyására.” „... 1945–1960 között nem állt az Országos Széchényi Könyvtár rendelkezésére a teljes (vagy relative teljes) külföldi anyag, így a feladat számunkra egyelőre megoldhatatlannak bizonyult. Magától értetődik azonban, hogy később egy kiegészítő kiadványnak (*Külföldi Magyar Könyvészet*) kell pótolnia a keletkező hiányt.”

Természetesen ezzel a *hungarica* probléma nem nyer teljes megoldást. A századunk eleje – de különösen az első és második világháború után külföldre telepedett tudósaink életrajzi adatai, publikációik címanyagának begyűjtése valóban beleillik a kiteljesedő nemzeti bibliográfia rendszerébe, de úgy véljük, ez a feladat csak nagy könyvtáraink, szakkönyvtáraink kollektív munkájával oldható meg. Az OSzK új kezdeményei között – SZENTMIHÁLYI János javaslatára – kialakult már egy *hungarica* életrajzi referenzs – *katalogus*⁴ terve. Ez alapja lehet a javasolt kooperációnak.

Az ellenforradalmi korszak könyvészeinek összefoglalása ügyében egy korábbi döntése az OSzK-nak úgy szól, hogy egyetlen kiadványban adja közre a címanyagot. „A Horthy korszak összefoglalását – így az *Előszó* – fölösleges is indokolni, hiszen egy történetileg lezárt, szellemében egységes korszakról lévén szó, az anyag együtt tartása minden tudományág szempontjából előnyösebb.”

Hogy a Könyvtár korábbi szándékával szemben helyes volt az akadémiai Bizottság döntése, hogy előbb a felszabadulás utáni ciklus kerüljön sorra, ezt az *Előszó* így nyugtázza: „A döntés természetes volt: a szocializmust építő társadalom nem nélkülözheti azt a nagy összefoglaló bibliográfiát, mely a kultúrája, tudománya, irodalma és a könyvvel kapcsolatos egyéb gyakorlati tevékenysége számára a műben adódní fog.”

Nemzeti bibliográfiánk nagy gazdagodása, hogy a térképek, zeneművek s újabban a hanglemezek címanyagát is magában foglalja. Ez a megjelenésben levő öt kötet azonban csak a „könyvek szakosított jegyzéke”. Az *Előszó* bejelenti: „Párhuzamosan azonban (ugyanebben az évkeretben s hasonló szerkezetben) a *térképek* és a *zeneművek* bibliográfiáját is közre fogjuk adni. E kötetek a könyvek jegyzékének megjelenését közvetlenül követik.” Ami az *időszaki kiadványokat* illeti, a már megjelent tizéves sajtóbibliográfiához (DEZSÉNYI Béla – FALVY Zoltán – FEJÉR Judit: *A magyar sajtó bibliográfiája 1945–1954*. Bp. 1956.) előreláthatólag újabb tizéves kiadvány csatlakozik.”

*

⁴ BERLÁSZ Jenő: *A tudománytörténetírás és a könyvtári munka*. (Beszámoló egy szakmai megbeszéléstről az OSzK-ban, melynek előadója VEKERDI László, korreferense SZENTMIHÁLYI János volt.) OSzK Híradó. 1966. 2–3. sz. 27 l.

Idáig főként az Országos Széchényi Könyvtárnak a retrospektív bibliográfiáinkat teljesebbé tevő vállalkozásairól volt szó. Szól az *Előszó* a munkálatokat irányító alapelvekről is. Ezeket három pontban foglalja össze:

„1. a fejlődés adott szakaszára vonatkozólag összefoglaló képet kell adnia a nemzeti kultúra, a tudomány és irodalom helyzetéről;

2. alapul kell szolgálnia a tudománytörténeti kutatás számára;

3. ki kell egészítenie a nemzeti szakbibliográfiai rendszer hiányosságait, általában *forrásanyagot*⁵ kell bocsátania a további bibliográfiai munkálatok rendelkezésére.”

Eddig az alapelvek. Kiindulásnak, irányításnak kielégítők.

A gyakorlat itt három kérdést vet fel. Az elsőről — a külföldi magyar irodalomról — már volt szó. A második: a műfajok problémája együtt jelentkezik a harmadikkal, a „teljesség” kérdésével. Korlátozásokra minden nemzeti bibliográfia rákényszerül, ha nem akarja kockáztatni a műhasználhatóságát. Egyes kiadvány- és nyomtatványfajták kirekesztését indokoló fejtegetéseivel az *Előszónak* általában egyet is lehet érteni, különösen ama megnyugtató alapján, hogy „feltétlenül vigyáztunk arra, hogy sértetlenül maradjon, ami primér irodalom, ne maradjon ki, ami a korra jellemző, aminek dokumentatív értéke van”. A kirekesztett anyagok felsorolásában jelentkezik az *f)* pontban a sokszorosított egyetemi, ill. főiskolai jegyzetek. Itt a műfaji kérdés eldöntése a tudománytörténeti kutatást is érdekli. A ciklus évkeretében ezekben a jegyzetekben jelentkezik *első megfogalmazásban* a marxista dialektika tanításaihoz igazodó új szellemű felsőfokú oktatás, a tudományos eredmények addig elért eredményeinek materialista kritikája. Az *Előszó* bejelenti, hogy az ugyancsak kirekesztett általános és középiskolai tankönyvekről a jelen kiadvány megjelenése után az Országos Pedagógiai Könyvtárral együttműködve speciális bibliográfiát szándékozik kiadni a Könyvtár. Indokolt volna tehát egy speciális bibliográfia szerkesztésének kezdeményezése kooperációs alapon az egyetemi, ill. főiskolai jegyzetekről is.

A 16 éves ciklus könyvészetének előkészítése — mint írtuk — kerek tíz esztendő munkáját vette igénybe. A cingyűjtés és a cédulaanyag felállításának munkálatai még 1954-ben indultak meg BÉLLEY Pálnak, a Bibliográfiai osztály akkori vezetőjének irányításával, a Magyar Tudományos Akadémia által nyújtott célhitellel. Az anyag áttekinthető szerkezetének kialakítása S. LENGYEL Márta munkája volt. A ciklus főszerkesztője SEBESTYÉN Géza főigazgató helyettes, szerkesztője az OSzK Bibliográfiai Osztályának retrospektív csoportja KOMJÁTHY Miklósné vezetésével.

Magyar vonatkozású tudományos tájékoztatásunknak értékes szerszáma lesz ez a kiteljesedő könyvészet. Ha sok a még megbeszélni való retrospektív nemzeti bibliográfiánk körében, párbeszédünket a jövőben jobb „bibliográfiai közérzettel” fogjuk folytatni.

KÖHALMI BÉLA

A hungarica-dokumentáció néhány vonatkozásáról. Mind általános tájékoztatási, mind pedig magyar szempontból figyelemre méltó kiadványt adott ki az Egyesült Államok Népszámlálási Hivatala „Foreign Social Science Bibliographies” c. sorozata keretében.¹ A sorozat 13. számaként megjelent *Magyarország* füzetet megelőzően jelent meg hasonló összeállítás Romániáról, Bulgáriáról, a két Kínáról, Görögországról, Dániáról stb.

⁵ Kiemelés tőlem. K. B.

¹ *Bibliography of Social Science Periodicals and Monograph Series: Hungary, 1947—1962.* U. S. Dept. of Commerce, Bureau of the Census. Washington, 1964, Supt. of Docs. 137 old. (Foreign Social Science Bibliographies Series P-92, no. 13).

A sorozat gazdája érdekes módon a Népszámlálási Hivatal Foreign Demographic Analysis Division-ja és a vállalkozást támogatja a National Science Foundation. A sorozat célja, hogy hozzáférhetővé tegye a szocialista országok és a nyelviileg nehezen hozzáférhető országok folyóirat és sorozati szakirodalmát. A sorozat feltehetően „mellékterméke” a Népszámlálási Hivatal külföldi népmozgalmat elemző tevékenységének, másképp alig volna érthető a kiadó érdeklődése.

A sorozat számbaveszi és mind szerkezetileg, mind tipográfiaailag kitűnő megoldásban (úgyiszlólván nincs sajtóhiba a füzetben) adja közre az 1947–1962 közötti időszak magyar társadalomtudományi folyóiratait és sorozatait (vagy annak minősített kiadványait), szám szerint 114 folyóiratot és 644 sorozatot a Library of Congress állománya alapján. Az összesen 758 címet 15 ágazat szerint csoportosítja: társadalomtudományok általában, kulturális antropológia (néprajz), közgazdaság, jog, nyelvészet, közegészségügy, statisztika stb. Mennyiségileg a vezető ágazatok: gazdaságtudományok (145 cím), történelem (144 cím), jog (120 cím). A bevezetés *statisztikai táblázatban* foglalja össze a folyóiratok és sorozatok ágazati megoszlását és egyéb hasznos útmutatásokat is nyújt a magyar társadalomtudományi kiadványok keletkezési idő szerinti megoszlásáról, a kiadó testületekről stb.² Nem nagy horderejű adatok ezek – hiszen a tartalmi kérdésekről mitsem árulnak el, nem is ez a feladatuk – mégis, mint a magyar társadalomtudományi folyóirat- és sorozati irodalomról mennyiségileg, földrajzi megoszlás szerinti stb. orientáló statisztikai adatokat és ezekhez hasonló elemzéseket szívesen látnánk a hazai hungarica-dokumentációs kiadványokban is.

A kiadvány egyéb *szerkesztési tapasztalataira* is érdemes felfigyelni. Az egyes címek leírása sokoldalú tájékoztatást nyújt a szóban forgó kiadványok profiljáról, szerkezetéről, rovatairól és az azonosításhoz szükséges valamennyi adatáról (kiadó, periodicitás stb.), a sorozatokba tartozó monográfiák esetében pedig *rövid tartalmi ismertetést* is közöl. (A tételeknél szerepel a Library of Congress folyóirat- raktári jelzete is). A 15 szakcsoportban közölt tételekben való eligazodást többoldalú, alapos *mutatórendszer* segíti elő, úm. tárgy, cím, szerző, testületi mutatók (a címmutató egyaránt tartalmazza a folyóiratok, a sorozatok és a sorozatokon belüli monográfiák címeit).

A bibliográfia a teljességre törekszik, abban az értelemben, hogy minden a Library of Congress állományában, a témakörbe vágó kiadvány szerepel benne, tehát mellőz mindenféle válogatást. Jónéhány könyvtári sorozat is szerepel (OSzK, MTA Könyvtára, Közgazdasági Egyetem Könyvtára stb.) és könyvtári-könyvészeti monográfia (a 15. szakcsoport egyébként „Bibliográfia”, itt szerepelnek a könyvtári sorozatok, a Magyar Könyvszemle stb.).

A feldolgozott tételek gazdagsága és a teljességre törekvés – aminek egy ilyen típusú kiadványban létjogosultsága *elvileg vitatható, gyakorlatilag pedig megvalósíthatatlan* – mellett még futólagos átnézés is mutat hiányokat (pl. sorozatokból való kihagyások, többek között az MTA Könyvtára Kiadványai c. sorozatban a tárgyalt időszakban nem mindössze 3 füzet jelent meg 1., 10., 14.), ami nem más, mint a Library of Congress állományában levő sorozatok hiányainak tükrözése. Nincs itt hely annak megvitatására, hogy egy-egy ország nemzeti könyvtárán, vagy a nemzeti irodalom dokumentálásával megbízott szervén kívül máshol elvegezhető-e egyáltalán akár egy-egy részterület fo-

² Érdekes adat a kiadó testületeket illetően: a legjelentősebb a Magyar Tudományos Akadémia 115 sorozattal és 30 folyóirattal (az MTA természetesen nem az Akadémiai Kiadót jelenti, hanem az MTA-t mint *szellemi* kiadót, tehát az intézeti sokszorosított kiadványokat is), ezt követi a Központi Statisztikai Hivatal 91 sorozattal és 9 folyóirattal, majd a Szegedi Tudományegyetem következik 21 sorozattal és 2 folyóirattal. A kiadványok több mint 90%-a Budapesten jelenik meg, 23 Szegeden, 15 Gyulán, 15 pedig megoszlík különböző városok között.

lyóirat és sorozati irodalmának még egy periodust illetően is teljességre törekvő bibliográfiai számbavétele; az ilyen feladatok ellátását *elvileg a nemzeti bibliográfia és dokumentáció* feladatkörébe tartozónak tartom, más kérdés, hogy a gyakorlatban ennek ellátása hogyan történik. Erősen *válogatott, tematikus* összeállítások esetében persze a helyzet más. Minden esetre a jelen kiadványt példás szerkesztése mellett, tartalmilag az minősíti legjobban, hogy — a teljességre való törekvés nehézségei ellenére — a magyar könyvtáros, bibliográfus, vagy kutató is kitűnően használható munkaeszközt talál benne.

És ezzel kapcsolatban felmerül a kérdés: vajon a *magyarországi hungarica-dokumentáció* nem tudna-e elsősorban hazai, de külföldi használatra is, hasonló munkaeszközöket produkálni? Pontosabban, most hogy már megjelennek a *magyar könyvészet kumulatív* kötetei (l. KÓHALMI Béla értékelését a *Magy. Könyvszle.* 1965. 3. és jelen számában) — amelyek maguk is azt tanúsítják, hogy teljességre törekvő bibliográfiát csak nemzeti keretben lehet megoldani — a hungarica dokumentációnak a hazai könyvtermésen kívüli vonatkozásával kell foglalkozni.

Tévedés ne essék: hungarica-dokumentáció alatt nemcsak a nemzeti könyvtárt értem (jóllehet ez *primér* nemzeti könyvtári feladat), hanem azt a tevékenységet és annak termékeit, amelyre a mi adottságainkat tekintve, kizárólag a funkcióiknál, állományuknál és szolgáltatásaiknál fogva, illetékes és érdekelt *magyar könyvtárak* (és dokumentációs központok) *együttesének összefogása* képes. Adottságaink alatt azt értem, hogy a teljes értékű nemzeti könyvészethez hozzátartozik a külföldön megjelent vonatkozó irodalom is az ismert kritériumok szerint, márpedig ennek a nemzeti könyvészet szempontjából történő feltárását nem végezheti egyetlen intézmény, különösen ha külföldi irodalma minimális — amint ez a mi nemzeti könyvtárunk esete — de talán még olyan nemzeti könyvtárak sem, amelyek egyben általános tudományos könyvtárak is. Így például a szakosított és kurrens szovjet társadalomtudományi bibliográfia elsőrendű műhelye a Szovjetunióban a Fundamentálnaja Biblioteka, nem pedig a Lenin Könyvtár, és az előbbiben folyik a külföldi *Sovietica* dokumentáció tekintélyes része is.

De még a hungarica-dokumentáció nehezebben megoldható külföldi problémái előtt vannak egyéb olyan hazai vonatkozások, amelyek figyelmet érdemelnek. Ilyen a *magyarországi folyóirat és hírlap bibliográfia*. A hazai — de a külföldi tájékoztatást is jól szolgálná, ha éves kiadásban sokszorosított formában, statisztikai elemző bevezetéssel megjelenne, akár két sorozatban (A. folyóiratok, B. napi- és hetisajtó; én idevenném periodicitástól függetlenül a képes magazinokat, a „kalauz” jellegű ismertetőket — de ezek már részletkérdések, amelyeket a szakértők megoldanak).³ Ha az éves kiadás túl nagy teher volna, lehetne — de rendszeresen — két, vagy háromévenként megjelentetni.*

A hungarica-dokumentációnak alighanem egyik legfontosabb feladata ez volna.

Visszatérve a *külföldi hungaricák* problematikusabb dokumentációjára, a megoldás alighanem csak az lehetne, hogy a nemzeti könyvtár a tudományos nagykönyvtárakkal *kooperálva* oldja meg ezek dokumentációját, nem az a fontos, hogy a külföldi hungaricák Magyarországon hiánytalanul meglegyenek — ez amúgy is irreális — hanem, hogy

³ Jelenleg a tapasztalatok szerint meglehetősen erőfeszítést kíván és csak külön feladat keretében oldható meg még egy körülhatárolt terület kurrens folyóiratainak számbavétele is, amint az például az Index Bibliographicus „Sciences Sociales” kötete magyar anyagának összeállítása esetében is történt, l. MTAK Publicationes 40. sz. 6. o.

* Az éves periodika-bibliográfiát a múlt században SZINNYEI tette közzé a *Vasárnapi Ujságban*, majd a *Magyar Könyvszemlében*. Ez a bibliográfia 1914-ben akadt el; 1927-től 1941-ig magánkiadványként, legutóbb *A magyar sajtó évkönyve* címmel folytatódott. Munkálatait 1958-ban újra felvette az OSZK, de csak az 1957-re vonatkozó füzet jelent meg a *Magyar Folyóiratok Repertórium*a mellékletként. Az éves periodika-bibliográfia munkálatait idén az OSZK Bibliográfiai Osztálya újból megkezdte. (Szerk.)

megközelítő teljességgel regisztrálásra kerüljenek, mégpedig könyvek és folyóirat cikkek egyaránt.

A külföldi hungaricák magyarországi nyilvántartásával kapcsolatos ezen elgondolások nem újak, éppen e folyóirat hasábjain fejtette ki ezeket 1962-ben alaposan dokumentált közleményében SZENTMIHÁLYI János.⁴ Kézzel fogható folytatása azonban javaslatainak nem lett.

Egy ésszerű munkamegosztás keretében azokkal a könyvtárakkal, amelyek jelentékeny külföldi szakirodalmi bázissal és a profil szerinti témakör ismeretével rendelkeznek, számottevő cédulanyilvántartás szervezhető, amelynek alapján azután a későbbiekben bizonyos kiadványjellegű szolgáltatás is elképzelhető volna.

Aligha tekinthető megnyugtatónak, hogy a külföldi hungarica-irodalom rendszeresen nem hozzáférhető (még leszűkítve sem) és valójában az egyetlen olyan hungarica bibliográfiái „célkiadvány”, amely ugyan elsősorban a magyar és szovjet források alapján, de az egyéb külföldi hungarica-irodalmat is feltárja, a Fundamentálnaja Biblioteka Obszesztvennüh Nauk im. V. P. Volgina (a SZUTA Társadalomtudományi Alapkönyvtára), *Novaja Literatura po Vengrii* c. havi szemléje.⁵ Ez egyaránt felöleli a könyv-, folyóirat- és hírlapirodalmat, sőt a fontosabb tárcaközönyöket is (a könyveknek megadja a lelőhely-raktár jelzetét is). A kiadvány profilja széles értelemben vett társadalomtudományok (és a külföldi hungaricák szempontjából ez is a legfontosabb), de szakcsoportjai között szerepel az ipar, a mezőgazdaság, a közlekedés, a műszaki fejlesztés is.⁶ Számonként 250–400 tételt sorol fel és ha még ezek nagyobb része magyarországi publikáció is, évente jelentős mennyiségű külföldi hungarica tétel szűrhető ki belőle. De vannak persze még más források is. A magyar szépirodalom külföldi megjelenéséről tájékoztatnak DEMETER Tibor (egyéni munkában készült) kéziratok kötetei (amelyek néhány nagy könyvtárunkban hozzáférhető), jelentékeny bibliográfiai feltárást végeznek a különböző *Ostforschung*-kiadványok, a szocialista országokkal foglalkozó strassburgi egyetemi intézet stb. stb.⁷ Mindezeket összevéve tehát rendelkezésre áll nem kis mennyiségben, megfelelő és folytatólagos kicédulázással külföldi (szocialista és nyugati) provenienciájú külföldi hungarica dokumentáció. Ezt fel lehet használni a magyarországi külföldi hungarica-dokumentációban — felhasználni igen, de azt nem pótolhatja. Annak kialakítása pedig ismétlem: nemcsak egyetlen intézmény feladata, hanem, ha szabad némi túlzással, tudományos könyvtári „közügy”.

A könyvtári együttműködés, a munkamegosztás formái kialakíthatók, nyilván meg lehet találni a megfelelő módozatokat — ha egyetértés van a feladat, a koncepció tekintetében. Alighanem a szakosítás volna célravezető (egyes tudományterületek iro-

⁴ L. A társadalomtudományok szakbibliográfiáinak néhány kérdése. Magy. Könyvszle. 1962. 2—3. sz. 16—17. 1. A szerző megállapításaival, amelyek szervesen illeszkednek be a közlemény címében jelzett témakörbe, mindenben egyet lehet érteni.

⁵ Ez a bibliográfiai szemle is a népi demokráciákról kiadott egyéb füzetekhez hasonlóan *együttműködés terméke*: résztvesz benne az Idegennyelvű Irodalom Össz-szövetségi Könyvtára és a Moszkvai Állami Egyetem (MGU) Gorkij-könyvtára.

⁶ E kurrens bibliográfia külföldi anyagának rendszeres kicédulázása már számottevő dokumentációs bázisul szolgál, mert *meglehető teljességgel tartalmazza a Szovjetunióban megjelent hungarica-irodalmat és kisebb, de nem elhanyagolható mértékben az egyéb külföldi hungarica-publikációkat is.*

⁷ Az *Ostforschung*-termék folyóiratok, itt abban az értelemben jönnek számításba, hogy nem egy közülük jelentékeny *szakosított és kurrens* bibliográfiai feltárást végez és leszámítva az általuk regisztrált magyarországi irodalmat, bizonyos mértékig bibliográfiai bázisul szolgálnak a külföldi hungaricák dokumentációjához (különösen a nyugati publikációkat illetően.) Az *Ostforschung*-irodalom problematikája egyébként túlmegy e közlemény keretein.

dalmának figyelemmel kísérése az állományilag legalkalmasabb könyvtárak részéről), pontosabban *szakosított feldolgozás és központi nyilvántartás*. Ennek módozatai, feltételei, a hasznosítás lehetőségei mind-mind kidolgozásra várnak.

RÓZSA GYÖRGY

Kellner Béla állami díjas. A megyei könyvtárak eredményeit statisztikai mutatók tükrében nézve, Somogy megyét az elsők között találjuk, Kaposvár is az élenjárók sorában áll a városok lakosságának olvasói aránya tekintetében. Közművelődési könyvtárainkat látogató külföldi könyvtárosok a legnagyobb elismerés hangján szólnak a kaposvári új megyei könyvtár nagyvonalú, impozáns, nemzetközi mértékkel mérve is korszerű belső tervéről, szervezettségéről, olvasószolgálati rendjéről, sokoldalú művelődési tevékenységéről. Az utóbbi néhány évben a magyar közművelődési könyvtárügyre vonatkozó külföldi publikációk közül szinte egy sincs, amely ne emlékezne meg a kaposvári könyvtárról, annak munkájáról.

Ha azt vizsgáljuk, hogy a könyvtári munka társadalmi megbecsülése hol tart az ország különböző tájain, ugyancsak Somogy megyét látjuk az elsők között, ahol a munka jó szervezettsége, szolid vitele, a művelődés egyéb területével való szoros egybefonódása méltán adott alapot e megbecsülésnek.

Az eredmények mögött az okokat keresve kirajzolódik előttünk a tevékeny, lelkes könyvtáros, akinek nevéhez nem kis részben fűződnek e sikerek. KELLNER Béla derűs kedélye, soha nem esüggendő optimizmusa lendületet ad munkatársainak, határozottsága és tekintélye az ügynek, amelyet képvisel. Személye elválaszthatatlanul beletartozik szűkebb hazája, Somogy megye kulturális képébe, de az egész magyar közművelődési könyvtárügynek is jelentős személyisége.

Könyvtárosi tevékenységét 1952-ben kezdte Kaposvárott, mint városi könyvtáros, tehát közművelődési könyvtárügyünk „pionír” korszakában. A városi és a körzeti könyvtárból létrejött megyei könyvtár helyettes igazgatója, majd 1957-ben igazgatója lett.

Az egész magyar könyvtári közvélemény, de különösen a közművelődési könyvtárosok tábora nagy örömmel és meglelégedéssel fogadta a hírt, hogy Népköztársaságunk KELLNER Bélát állami díjjal tüntette ki. Kossuth-díjas könyvtárosaink — KÓHALMI Béla és LIPTÁK Pál — után ő az első állami díjas könyvtárosunk. Örömlünk kettős: egyrészt a könyvtárakért és a könyvtárosok ügyéért mindig kiálló könyvtárost ért a kitüntetés, másrészt abban az egész magyar könyvtáros társadalom megbecsülése is kifejezésre jut.

KELLNER Béla mint fáradhatatlan szervező tűnik ki, éppen a legnehezebb területen, a falusi könyvtárak megszilárdítása, a falusi könyvtárosok módszertani irányítása területén. A megyéből származó nem egy módszertani tapasztalat jutott el az ország minden könyvtárába. De ha a könyvtári szakirodalmat, vagy a könyvtári publicisztikát tekintjük, ott is igen gyakran találkozunk nevével. Aligha van vidéki közművelődési könyvtáros, akinek munkássága a könyvtári publicisztika területén felvehetné vele a versenyt. A Könyvtáros, a megyei lap, az országos lapok és külföldi szakfolyóiratok hasábjain mindig időszerű, a könyvtárügy érdekeinek megfelelő, lényeges témákról szól, agitál vagy tapasztalatot ad át.

Módszertani téren végzett munkássága régóta túljutott a megye határain. A Könyvtártudományi és Módszertani Központ jó néhány útmutatóját adta közre, jelentős volt a szerepe a falusi könyvtárak állománygyarapításának irányelveit kialakító együttesben, a mezőgazdaság szocialista átalakításával járó könyvtári feladatok kialakításában, s nemrég hagyta el a sajtót a falusi könyvtárak módszertani irányításának átfogó munkája,

a *Módszertani munka a falusi könyvtárakban* c. összefoglalás, amelyben e téren a maga és munkatársai évtizedes tapasztalatait sűríti össze.

Szakirodalmi munkássága köréből e lap hasábjain tudományos munkásságáról is ejtsünk néhány szót. Szerkesztésében a vidéki közművelődési könyvtárak közül az elsők között jelent meg a megyei könyvtár évkönyve, amelynek tanulmányai — nem egy közöttük KELLNER Béla írása — példát adnak a közművelődési könyvtárügy problémáinak tudományos igényű elemzésére. A Somogy megyei évkönyvek hatására megyei könyvtáraink egész sora jelentkezőt évkönyvekkel. A helyismereti bibliográfiai munka terén is határkőnek számít a *Somogyi hírlapok és folyóiratok bibliográfiája* c. munkája, amely a megyére vonatkozó elsőrendű forrásmunka.

Kívánjuk, folytassa munkáját tovább jó egészséggel. Munkájával szerzett s e kitüntetéssel is emelt tekintélyét vesse latba továbbra is a könyvtárügy megbecsüléséért.

SALLAI ISTVÁN

J. Voorhoeve. Alig több, mint hetvenéves korban távozott az élők sorából a dokumentáció és a szabványügy nemzetközileg egyik legszámontartottabb egyénisége, Dr. J. VOORHOEVE.

A Philips-művek mérnökeként kezdte pályáját, ő szervezte meg a közismert nagy nyugati cég elektromos — gépgyártó üzemét, majd a cég szabványosító osztályát.

Helyettes vezérigazgatóként ő vezette a Philips-művek nemzetközi szabványosító bizottságát, majd a holland szabványügyi intézet helyettes elnöke lett. Ebben a minőségében hívták meg a Nemzetközi Szabványügyi Szervezet (250) 46. sz. „Dokumentációs” Bizottságának elnöki székébe, amelyet ismételt egyhangú választás alapján nyugalomba vonulásáig betöltött.

Az 1958-i ülészakon, Hágában, amelyen először volt képviselve a magyar könyvtárügyi és dokumentációs szabványügyi bizottság, még ő elnökölt, az 1964-ben Budapesten tartott jubileumi ülészakot már utóda, M. VAN DIJK vezette. Nyugalmozása után, tevékeny élete utolsó szakaszában választották meg a FID főtitkárává. Működése a nemzetközi dokumentáció területén is maradandó emléket hagyott maga után. Hét évvel ezelőtti hágai találkozásunkról VOORHOEVENAK nemcsak tekintélyét, nagy tudását, de végtelenül rokonszenves, közvetlen emberi tulajdonságait is emlékként hoztuk magunkkal.

DEZSÉNYI BÉLA

Orvosi szakkönyvtáros konferencia. Május 10—11-én zajlott le az Országos Orvostudományi Könyvtár és Dokumentációs Központ rendezésében az orvosi könyvtárosok és orvostanácsadók IV. országos értekezlete. A konferencián 230-an vettek részt, közöttük sok orvostanácsadó (ők segítik és irányítják orvosi-szakmai szempontból a szakkönyvtárosokat).

Az előadások az OOKDK munkájáról és terveiről; a hálózat helyzetéről és fejlődéséről; a szakkönyvtárak közötti kapcsolatokról; az orvosi dokumentáció és a *Magyar Orvosi Bibliográfia* szakrendjéről valamint a lyukkártyák használatáról szóltak. Az előadások után az egyes szakkönyvtári típusok (alközpont, tagkönyvtár, országos intézményi könyvtára, egyetemi könyvtár) dolgozói külön-külön, szekcióüléseken beszéltek meg speciális problémáikat.

A szakkönyvtári hálózat a legutóbbi, 1963-ban rendezett országos értekezlet óta sokat fejlődött szervezeten is, szakmailag is. A tagkönyvtárak száma 1962—1965 között

367-ről 451-re, a hálózatban működő szakképzett könyvtárosok száma 65-ről 140-re, a könyvtári munkát végzők száma 426-ról 494-re emelkedett. Ennek megfelelően fejlődött a könyvtárhálózat tevékenysége is, amely fejlődésnek nem utolsósorban az lett a következménye, hogy rendkívüli módon megnövekedtek a könyvtárakkal szemben támasztott igények. Ezeket az igényeket már a „klasszikus” módszerekkel nem lehet kielégíteni. At kell térni a dokumentációs módszerek fokozott alkalmazására.

És éppen e tekintetben bizonyos elmaradás van a többi szakkönyvtári hálózathoz képest. A konferencia egyik főcélja tehát az volt, hogy erre a problémára terelje a figyelmet. A konferencia megállapította, hogy a központi dokumentációt illetően csupán a hazai szakirodalom feldolgozása tekinthető kielégítőnek (teljes bibliográfiai feldolgozás valamint referálás a külföld számára). A külföldi irodalmat feldolgozó referáló kiadványok átfutási ideje túl hosszú, tárgykörük — részben — periférikus. A tagkönyvtárak közül csak kevésben végeznek dokumentációt és alig van közöttük olyan, amely korszerű módszerekkel (pl. lyukkártyák) is dolgozik. A dokumentáció gépesítése tekintetében még komoly kísérletek sem indultak meg, és rendkívül elmaradtak a reprográfiai lehetőségek is (pl. egyetlen xerox sincs az orvosi szakkönyvtárakban).

Az értekezlet a dokumentáció fejlesztése érdekében a következő ajánlásokat fogadta el:

1. Az OOKDK indítsa meg a gyorstájékoztató illetve témafigyelő szolgálatot, nyújtson folyamatosan bibliográfiai adatokat majd referátumokat 30—40 figyelt témáról.

2. A külföldi irodalom feldolgozását elsősorban a belgyógyászat és a gyermekgyógyászat területére kell kiterjeszteni — erre a két szakterületre jut a betegellátás több mint 60%-a.

3. Az alközpontok és az országos intézmények könyvtárai a legegyszerűbb módszerekkel (pl. tartalomjegyzék-sokszorosítás) fokozzák a külföldi szakirodalom használatát.

4. A szűkebb tematikával foglalkozó intézetek könyvtárosai a lehetőségekhez képest vezessék be a szakirodalom többdimenziós feltárását lyukkártyákon.

5. Az egyetemek központi könyvtárai törekedjenek korszerű reprográfias berendezések beszerzésére és üzembe helyezésére. Budapesten az OOKDK szervezze meg korszerű reprográfias módszerrel a folyóiratcikkek gyorsmásolat-szolgáltatását.

6. El kell készíteni a hálózat fejlesztési tervét a 3. ötéves terv időszakára különös tekintettel a szolgáltatások, a dokumentáció fejlesztésére.

A dokumentáció problémáin kívül természetesen a többi fent jelzett témát is alaposan megbeszélték. A résztvevők megállapították, hogy a tanácskozás hasznos tapasztalatcsere-lehetőséget nyújtott azon kívül, hogy meghatározta a következő években elvégzendő munka fő célkitűzéseit.

Sz.

1970-ben új épületbe költözik a belgrádi Nemzeti Könyvtár. A Szerb Nemzeti Könyvtár (Narodna biblioteka Srbije) 1832-ben alapították. A könyvtár története folyamán jelentős és gazdag állományra tett szert. Olyannyira, hogy nemcsak Szerbia, hanem a Balkán-félsziget legjelentősebb kulturális intézményévé fejlődött. 1941. április 6-án a fasiszták bombázása következtében az épület, és teljes állománya elpusztult. A tűz mintegy 500 000 könyvet, hírlapot és folyóiratot semmisített meg. Ezenkívül elpusztult még

1390 — többnyire publikálatlan — kézirát a XII—XVII. századból, és 800 db. régi — ritka könyv.

A második világháború után Belgrádban hozzáfogtak a Nemzeti Könyvtár megújításához. Napjainkban a könyvtár állománya 491 374 könyv, 53 260 évfolyam folyóirat, 17 480 évfolyam hírlap, 670 régi kézirat, 63 ősnymtatvány és 10 085 régi-ritka könyv, folyóirat, hírlap, zenemű stb.

Miután eddig a könyvtár egy volt szállodában nyert elhelyezést, nem teljesíthette

azt a kulturális és közművelődési célkitűzést, ami feladata lett volna.

Az új épület a Karagyorgye-park mellett épül fel. A szerb főváros városrendezési tervei szerint a Karagyorgye-park lesz Belgrád legjelentősebb kulturális központja, közel az ún. Szlavia-negyedhez, ahol a közigazgatási központ épül.

Az új Szerb Nemzeti Könyvtárnak több olvasóterme lesz, összesen mintegy 500 férőhellyel. A központi olvasóterem férőhelyeinek száma 300. A raktárakban mintegy 3 millió könyv számára lesz hely. A muzeális értékű könyvek részére külön földalatti helyiségeket terveznek, melyeket különlegesen biztosítanak mindennemű károsodás ellen. Ezenkívül kiállítási helyiségeket is terveztek. 300 férőhelyes előadótermet, mely filmvetítésre is alkalmas lesz, és az olvasók részére egy kisebb éttermet.

A Szerb nemzetgyűlés határozata szerint az új épület 1970-re készül el.

D. GY.

Nem rossz üzlet az ingyen képmelléklet.

Amikor az angol újságmágnások közt sorrendben az utolsó, Roy THOMSON (ma már ő is Lord, mint NORTHCLIFFE és ROTHERMERE és még annyi elődje) a *Sunday Times* mellett négyszínnyomású színes mellékletet indított, és azt ingyen adta az előfizetőknek, a tapasztalt szakemberek fejüket csóválták, jól tudván, hogy ez a kiadónak több milliós kiadást fog jelenteni. És amikor példáját az *Observer*, majd egy heti melléklettel a *Daily Telegraph* is követte, a vállalatok deficitje csillagászati magaslathoz ért el.

Csak hogy a színes mellékletokon hamarosan eddig nem látott nagystílusú, szép külsejű hirdetések jelentek meg, egyre jobban duzzasztva a melléklet terjedelmét, 24, majd 54 végül 64 lapig. Ma már e vastag különszámok felét a reklám tölti meg. Amiből a szakemberek ma már könnyen ki tudják számítani, hogy a színes mellékletekre fordított költség hamarosan megtérül, nem is szólva a szép színes lapok olvasókat vonzó propagandisztikus hatásáról.

Da.

A mai észtl exlibris. Kiállítás az Országos Széchényi Könyvtárban 1965 decemberben. A kiállítást Paul AMBUR és BÉLLEY

Pál rendezte, a Kisgrafika Barátok Körének közreműködésével. A Könyvtár immár ötödik exlibris kiállításán 100 észtl exlibris került bemutatásra.

A kiállítás egy kis lélekszámú nép nagy könyvkultúrájáról, képzőművészeti igényességéről tanúskodik. Célja megismertetni a magyar közönséggel a mai észtl-szovjet könyvjegy művészetét. Statisztikai kimutatások szerint az egész világon az Észtl-Szocialista Szovjet Köztársaságban jut a legtöbb könyv egy személyre.

A tizenkét mai kiállító művész munkásságának csak csekély százaléka kerülhetett kiállításra, a művek a művészeknek betűrendjében nyertek elhelyezést. A kiállító grafikusok a következők: Henno ARRAK exlibris művészetét szolid modernség jellemzi, Johannes JUHANSOO az autoidakta művész nagyon hatásosan ábrázolja a különféle mesterségek és hivatások exlibriseit. Richard KALJO a kiváló fametsző, a figurális kompozíció híve. Enn KERRA színházi díszlettervező, de e mellett a kisgrafika lelkes művelője is. Ernst KOLLOM, a polgári korszak legérdekesebb és legkeresettebb exlibris művésze, Esko LEPP a tájképmotívumok, különösen a tenger kedvelője, — az exlibrist sajátos műfajnak tartván, — a megrendelővel szemben saját elgondolásait helyezi előtérbe. Richard MUTSO exlibrisei város-történeti értékűek az általa ábrázolt tallini motívumok következtében. Ewald OKAS, az észtl legtermékenyebb exlibris grafikus, változatos technikával dolgozik, nemzetközileg is elismert, népművész. Vive TOLLI, főleg rézkarcban dolgozik, műveit egyszerűség, tárgyilagosság és archaizáló törekvés jellemzi. Asta VENDER a családi exlibris műfaj különös kedvelője, jellegzetesek gyermekek számára készített exlibrisei. Silvi VÁLJAL különösen a gyermek exlibrisek műfaját kedveli, mint illusztrátor sokat dolgozik gyermek-lapoknak. Edgar WALTER az ismert szovjet karikatúrista exlibrisei között mesterségéhez híven több humorisztikus hatású található.

A kiállítás anyagát leíró katalógus örökíti meg. Az ízléses kivitelű illusztrált katalógushoz két melléklet csatlakozik: 1) a Tallini Gorkij Könyvtár, 2) NAGY Árpád Dániel emlék exlibrise, melyet erre a kiállításra készített.

MUNKÁCSI PIROSKA